

بكتاش ولی نیشابوری

نویسنده :

سید حسین اکرامی

مدرس دانشگاه

انتشارات نوچشم

Tovhidmanesh۲.۱۵reza@gmail.com

فهرست مطالب

۸.....	چکیده
۹.....	مقدمه
۱۸.....	فصل اول
۱۸.....	نقد حال حاجم به اشر
۱۹.....	۱-۱- نیشابور در دذ، تاریخ
۲۲.....	۱-۲- تولّد و مولد
۲۲.....	۱-۳- اصل و نسب
۲۳.....	۱-۴- نوجوانی و جوانی
۲۴.....	۱-۵- علم آموزی (سفرها و اساتید)
۲۵.....	۱-۶- آثار و تألیفات
۲۶.....	۱-۷- ویژگی های بارز حاج بکتاش ولی
۲۷.....	۱-۸- وفات و بنیان گذاری طریقت پس از مرگ او
۲۷.....	۱-۹- کرامات نسبت داده شده و بخشی از زندگی وی:
۳۰.....	فصل دوم
۳۰.....	بکتاشیه

- ۱-۲- زمينه هاي تاريخي شكل گيري طريقت بكتاشيه ۳۱
- ۲-۲- ظهور سلسله ي بكتاشيه ۳۴
- ۳-۲- عقايد ۳۷
- ۴-۲- آداب و مراسم ۳۹
- ۱-۴-۲- آيين جمع ۳۹
- ۲-۴-۲- آيين مصاحبت ۴۴
- ۳-۴-۲- خدمات و ازاگان از نظر سه نويسنده معروف ۴۵
- ۴-۴-۲- دوازده پوست از نظر نوفيقي اويتان ۴۶
- ۵-۴-۲- دوازده پوست از نظر بدلي نريان ۴۶
- ۵-۲- اماكن مذهبي ۴۷
- ۱-۵-۲- جاينگاه مساجد در نگاه علوي بكتاشي ۴۸
- ۶-۲- سلسله ي مراتب ۴۹
- ۷-۲- مناسك ۵۰
- ۸-۲- مقامات ۵۴
- فصل سوم ۵۷
- سرچشمه ي اندیشه ي علوي بكتاشي ۵۷
- ۱-۳- اصطلاح علوي بكتاشي ۵۸
- ۲-۳- ملامتيه و علوي بكتاشي ۵۹

۳-۳- قلندریه	۶۵
۳-۴- بابائیه	۶۶
۳-۵- حروفیه و علوی بکتاشی	۶۶
۳-۶- باطنیه	۶۸
۳-۷- مرگ و معاد از دیدگاه بکتاشیان	۷۳
۳-۸- ادب و عارفیه	۷۵
۳-۹- تشیع و عارفی بکتاشی	۸۵
۳-۱۰- شمنیزم	۸۹
فصل چهارم	۱۰۲
ایکتاشیه پس از حاج بکتاش ولی	۱۰۲
۴-۱- دوران بعد از حاج بکتاش ولی تا جمهوری	۱۰۳
۴-۲- ابدالان رومی	۱۰۸
فصل پنجم	۱۲۰
اصطلاحات	۱۲۰
۵-۱- اصطلاحات عرفانی	۱۲۱
۵-۲- سایر اصطلاحات	۱۲۹
نتیجه گیری	۱۳۱
فهرست منابع	۱۳۵

چکیده

این کتاب با موضوع ((بررسی سرچشمه های اندیشه ی علوی بکتاشی)) ضمن پرداختن به شرح حال اجمالی از زندگی حاج بکتاش ولی، آثار و اندیشه های وی و نیز زمینه هایی که بسترساز شکل گیری این طریقت بوده مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. علوی - بکتاشی - اندیشه ای است، صوفیانه برگرفته از آثار و اندیشه های حاکم بر تفکر و مرام صوفی گرایانه ملامتیه که به مکتب خراسان شهرت دارد، می باشد. ریشه های انکار علوی بکتاشی را می توان به دوران سکونت ترکان در آسیای مرکزی و ماوراءالنهر و مهارت آنان به آناتولی جستجو کرد که از هر ملت، مذهب و مرامی، چه دینی و چه غیر دین، بوشه ای برداشته است. علاوه بر افکار و اندیشه های صوفیانه در طریقت مذکور از بارزای سیر نحله های فکری، بومی و مذهبی از قبیل آیین شمنی، مسیحیت، وحدت وجود، ابن عربی، حروفیه، اسماعیلیه و... تأثیر پذیرفته است که حاصل آن الهیاتی التقاطی می باشد. البتة سلطان جانشین و مجدد این طریقت تحولات زیادی را در باورهای این گروه به بار آورده و از جمله آموزه های شیعی که در بکتاشیه وجود دارد منسوب به بالیم سلطان می باشد.

کلید واژه

حاجی بکتاش ولی، بکتاشیه، غالی، حروفیه، صوفیه، باطنی، ملامتیه، شمنیزم.

مقدمه

زمینه شکل گیری اندیشه ی صوفیانه ی علوی بکتاشی در منطقه آسیای صغیر و گسترش آن به سایر مناطق جهان به ویژه در شبه جزیره بالکان و نفوذ افکار و آراء شیعه و اندیشه های بومی ترکان و ترکمنان منطقه کوهستانی در آناتولی (آیین شمنی)، نفوذ باورهای اعتقادی مسیحیت، فرقه های باطنی و... و کنکاش در رابطه با یافتن سرچشمه های این طریقت چه در خصوص وابستگی آن به سایر طریقت های موجود در ایران، ترکیه، ماوراءالنهر و سایر بلاد اسلامی در بدو تشکیل و چه در طول زمان که از سایر اندیشه های بومی و ادیان و مذاهب دیگر تأثیر پذیرفته است از اهداف اصلی این تحقیق می باشد و امید است که با عنایات الهی در این راه گام های موثری با کمک و راهنمایی استان گرانسر بردارم. البته آنچه که از توصیف طریقت در این کتاب ذکر می شود به قرن دهم و یازدهم یعنی پس از اصلاحات بالیم سلطان برمی گردد.

در واقع سرچشمه ی اندیشه ی مکتب علوی بکتاشی و زمینه های بوجود آمدن این اندیشه را باید در سالهای بسیار دور، یعنی دوران سکونت ترکان در ماوراءالنهر و مهاجرت آنان به منطقه ی آسیای صغیر (ترکیه ی امروز) جستجو کرد که نتیجه ی آن الهیاتی بود که از هر مکان جغرافیایی و هر عقید و مرام و مسلکی توشه ای برداشته است. آنچه مسلم است این مکتب که از طریق و زمینه ی خراسان سرچشمه گرفته است با سایر فرقه ها همچون قلندریه، یسویه، حیدریه، بابیه، روفیه، اسماعیلیه، وفائیه و... در آمیخته شد و به سرعت در مناطق آناتولی و بخشی از اروپای شرقی (آلبانی، کزوو، مقدونیه و بلغارستان) گسترش یافت. همچنین تعداد کمی از پیروان این طریقت در سوریه، مصر، عراق، آمریکا و... وجود دارد. رسوخ عقاید شیعی به اندیشه ی علوی گری در قرن های ۱۵ و ۱۶ میلادی و اغلب از طریق دو جریان حروفیه و تبلیغات شیوخ صوفیه وابسته به دولت صفوی در آناتولی صورت گرفت و علوی گری را به قزلباشی گری تبدیل کرد.

از آنجاکه پیروان این طریقت نسبت به سایر ادیان احترام خاصی قائلند و انسان را به عنوان بشریت ارج می نهند این اندیشه در جوامع مسیحی نیز تأثیر گذار بوده و مسیحیان زیادی که در مناطقی از ترکیه سکونت داشته اند جذب این طریقت شده اند.

بکتاشیه برای حضرت علی (ع) و امام حسن (ع) و امام حسین (ع) احترام خاصی قایل است. دوازده امام شیعه نیز در این طریقت موقعیت قابل توجهی دارند. آنان با تأثیر پذیری برخی از فرقه های باطنی شیعی و اهل حق، امتیازات ویژه ای به جایگاه علی (ع) و شخصیت او قائلند به طوری که جایگاه ایشان را از پیامبر (ص) هم بالاتر می دانند به همین علت نسبت شیعیان غالی به آن ها داده شده است. بکتاشیه برای مسلک خویش، چهار مرتبه قائلند (شریعت، طریقت، معرفت، حقیقت).

نظریه اینکه در افکار بکتاشیه گاه قائل به انجام احکام شریعت نبوده و بر این اعتقادند که آن ها از مرحله ی شریعت عبور کرده و در مرحله طریقت قرار دارند. همچنین آنها معتقدند نماز خواندن فقط مخصوص به اهل بیت پیامبر (ص) است و خداوند به نماز ما احتیاجی ندارد. البته گروه علی از علوی بکتاشی ها اهل نماز بوده و بیشتر احکام شرعی را نیز به جا می آورند. این عبادات شریعت را آن چنان که می خواهند ادا می کنند. نماز و روزه آنها نماز و روزه طریقت است. روزه گرفتن در ماه رمضان اعتقادی ندارند بلکه در ماه محرم ده روز روزه آب می گیرند و این روزه یعنی است که هرگز آب نمی نوشند. گروهی از آنان نماز نمی خوانند و می گویند که ما سر از سریم بلکه نیاز داریم که در مراسم جم (آیین جمع) سجده ی رو در رو بایکدیگر یا در مقابل دد بابا (مرشد) خود دارند. آنان نیز بعضا زکات نمی دهند و به حج نمی روند با این حال حیوانی از این طریقت هستند که نماز، روزه، حج، زکات، جهاد و امر به معروف و نهی از منکر را مانند شیعه به جا می آورند، تولی و تبری نیز در فروع دین مورد توجه آن ها قرار دارد.

علویان به نماز خواندن در مسجد اعتقاد ندارند و بر این باورند که چون مولا امیرالمومنین (ع) که احترام خاصی برای ایشان قائلند در محراب مسجد کوفه به شهادت رسیده و خونس در آن مسجد به زمین ریخته است در نتیجه در هیچ مسجدی نمی توان نماز خواند و لذا عبادت آن ها در خانقاه ها یا تکیه ها با مراسمی خاص برگزار می گردد. جمله ای از زبان خودشان می توان بیان کرد که نظریه خود بکتاشیان است: شریعت ما محمد (ص) و طریقت ما علی (ع) است. آن ها شهادت حضرت علی (ع) را به هنگام خواندن نماز دلیلی برای نماز نخواندن در مسجد می دانند و می گویند: نماز است که سالار و امیر مومنان (ع) را به کشتن داده است، پس باید از ترتیب و آداب این گونه نماز دوری کرد.

از طرفی علویان و بکتاشیان شعار بسیار معروف خویش یعنی به دست، به زبان و به کمر خویش مقید باش را برای زندگی واقعی کافی می دانند و به نظر آن ها نماز، روزه و رفتن به حج مواردی است که اهل سنت به اسلام تحمیل کرده است و اینها شریعت هستند، طریقت همان است که امام جعفر صادق (ع) به خلق مسلمانان نوید می دهد و می گوید بردست و دهان و کمر خود کنترل داشته باشیم و معرفت هدفی است که توسط آن می توانیم طریقت و شریعت را به جا آوریم و حقیقت، مرحله ای است که در آن مراحل قبلی یکجا آمده است، البته این اصول از طرف تمامی علویان و بکتاشیان قابل قبول نیست ولی گروه های بسیار بزرگی از بکتاشیان به این گفته ها اعتقاد دارند.

اندیشه های حاج بکتاش ولی آموزه ای بود از باورهای مذهبی باستانی ترکان که هنوز بین ترکمنان آناطولی رواج داشت و افکار صوفیانه ای که بیشتر به مکتب ملامتیه و مردمان آن دیار از جمله آیین شمنی، مسیحیت و نیز مبتنی بر آراء و اندیشه های وحدت وجودی ابن عربی و سلسله اندیشه های باطنی استوار کرد بدین ترتیب علوی گری و بکتاشی گری، ماهیتی کاملاً التفاتی پیدا کرد. برای انجام این تحقیق لازم بود که آشنایی مختصری با زندگی حاج بکتاش ولی بشوای این طریقت داشته باشیم لذا در این پژوهش ضمن تعریف و تبیین موضوع پرسش های اصلی تحقیق و اهداف پژوهش به عنوان کلیات بحث مد نظر می باشد.

در فصل اول، برای آشنا شدن با واقعیت های زندگی حاج بکتاش ولی، به شرح احوالات وی پرداخته و با استفاده از کتاب های تاریخی حاصل از تلاشهای مجدانه ی اندیشمندان و پژوهشگران ترک زبان، ضمن بیان اندیشه ها و باورهای مذهبی طریقت، با نگاهی به شرایط سیاسی، اجتماعی، مذهبی و فرهنگی حاکم بر جامعه ی منطقه آناطولی در آن زمان که بستر تکوین، پیدایش و تحول مکتب علوی بکتاشی بوده است به اهداف مورد نظر نائل آییم.

در فصل دوم، مباحثی همچون معرفی مکان های عبادی، آداب و سنن و مراسم آیینی از جمله شرح و تفصیل جامع در خصوص شیوه برگزاری آیین جمع که یکی از مهم ترین آیین های رسمی در طریقت علوی بکتاشی است و همچنین آیین مصاحبت و سایر مراسم از قبیل نوروز، محرم و... مورد توجه قرار گرفته است.

در فصل سوم، ضمن بررسی افکار و اندیشه های فرقه ی بکتاشی، به این می بحث که مکتب بکتاشی از افکار صوفیانه ی مکتب ملامتیه و قلندریه خراسان سرچشمه گرفته و با افکار و باورهای سایر نحله های فکری، مذهبی، دینی و بومی منطقه آناتولی در آمیخته و منجر به ظهور یک اندیشه التقاطی شده است و از اهداف اصلی و محوری موضوع این تحقیق می باشد، می پردازد.

در فصل چهارم، سیر تحولات بکتاشیه پس از حاج بکتاش ولی تا دوران جمهوریت ترکیه و جمهوریت تا به امروز مورد توجه است. در فصل پنجم، که آخرین فصل کتاب می باشد، به تعریف و توصیف برخی از اصطلاحات موجود در متن پرداخته شده است.

۱. تعریف موضوع و تبیین آن

اندیشه طریقت علوی بکتاشی نه یکی از طریقت های مهم مسلک صوفیه است ابتدا در منطقه ی آسیای صغیر در قرن های هفتم و هشتم هجری قمری ظهور و بروز پیدا کرد و به مرور زمان در مناطقی همچون کشورهای سوریه، شبه جزیره بالکان (آلبانی، مقدونیه، کرووو...) که از کشورهای اروپای شرقی می باشند و نیز ایران، مصر، عراق، آمریکا و... طرفداران قابل ملاحظه ای پیدا نمود و در سال حاضر به عنوان یک فرقه ی پرجمعیت، به ویژه در ترکیه و منطقه بالکان در دنیا شناخته می شود، حاجی بکتاش معتقد بود که خوف انسان را به وصل الهی نمی رساند و تنها راه وصول به حق تعالی عشق است. در کتاب مقالات (منسوب به حاجی بکتاش ولی) از مراتب عرفانی تحت عنوان (ابواب اربعه) یاد شده که هریک از این باب ها ده مقام دارد که جمعا چهل مقام می شود و از عقاید تصوف اسلامی به شمار می رود، آنچه که به نظر می رسد، در این طریقت ابتدا آیین های ساده ای از قبیل روشن کردن شمع در مراسم، دادن غذا در مراسم آیینی جم، تراشیدن موی سر، سماع و تکبیر گفتن مرسوم بوده است ولی به مرور زمان این آیین ها به شکل پیچیده تری انجام می گیرد که تأثیر نفوذ سایر اندیشه های

بومی و سایر مذاهب و نحله های فکری از جمله شمنیزم، مسیحیت، حروفی گری و... در این پیچیدگی موثر واقع شده است.

رشد و گسترش این فرقه به منطقه ی آناتولی (بخشی از ترکیه امروز)، بر می گردد به حوادث و اتفاقاتی که ناشی از ورود ترکان سلجوقی (ترکمن ها) و حمله ی مغول به ایران بود که موجب گردید تعداد زیادی از رهبران و شیوخ صوفیه که غالبا از مسلمانان خراسان بوده و تحت تأثیر افکار ملامتیه بوده اند، به آن منطقه مهاجرت نمایند و این منطقه به یکی از مکان های اصلی فرقه های تصوف تبدیل شد.

در پنین شرایطی تصوف در آسیای صغیر، از شکوفایی و عظمت خاصی در قلمرو دولت عثمانی برخوردار بوده است. تکیه ها، زاویه ها و خانقاه ها گسترش قابل ملاحظه ای نمود، بدین ترتیب توجه به شرایط و زمینه های به وجود آمده، به لحاظ سیاسی، فرهنگی و اجتماعی مزاحم گردید که نحله های مختلف صوفیه از جمله ابدالیه، جامیه، قلندریه، حیدریه، مولویه، بوحدیه، بکتاشیه و ... در سرزمین آناتولی، به منصف ظهور برسند، بر این اساس سرچشمه های هله ی آن هارا باید در خراسان که آن را (مهد تصوف) خوانده اند، جست وجو کرد. در قرن سیم هجری، اهل تصوف دو گروه بوده اند، صوفیان عراق و اهل ملامت، گروه اول در عراق و بزرگ ساکن بودند و گروه دوم، اهل ملامت از خراسان نشأت گرفته، ملامتیه یا اهل خراسان لقب گرفتند. ملامتیه در افکار و آرای اکثر مشایخ تصوف، تأثیر گذار بوده است، به نوری که آثار آن را می توان در شخصیت های بزرگ صوفی چون مولانا جلال الدین رومی، شمس دیریزی، اوحالدین کرمانی و حاج بکتاش ولی پی گرفت. گولپینارلی معتقد است صوفیانی که بعدها در آناتولی، واصلان خراسان یا صوفیان خراسان نامیده شدند، از این گروه هستند. در قرن های چهارم و پنجم عارفانی همچون ابوسعید فضل الله ابوالخیر، در مهنه و نیشابور، شیخ ابوعلی دقاق نیشابوری، ابوالحسن خرقانی در خرقان و شیخ ابوعلی عبدالرحمن السلمی نیشابوری و شیخ ابوالقاسم عبدالکریم قشیری در نیشابور به نشر تعالیم خود مشغول بودند.

۲. ضرورت انجام تحقیق

طریقت علوی بکتاشی که رشد و نموی آن در منطقه ی آسیای صغیر (آناتولی) صورت گرفت طریقتی است ترکی که از طریق ایرانیان به ترک ها انتقال داده شده است. با این تفصیل به نظر می رسد ترک ها اسلام را از ایرانیان گرفته اند، اسلامی که از منطقه خراسان به ترکیه آمده و از مکتب ملامتیه خراسان نشأت گرفته است.

زادگاه بکتاش ولی رهبر این طریقت روستای فوشنجان نیشابور می باشد به همین منظور گروهی از اندیشمندان و ارادتمندان به وی با مسافرت به ایران و عزیمت به روستای مزبور با کسب موافقت از مسئولین کشوری و هماهنگی با مقامات محلی قصد بنای یادبو در محل مورد نظر را دارند که در همین راستا مکانی را نیز خریداری نموده اند.

لذا جهت آگاهی بخشی، سویر افکار عمومی از اندیشه ها و باورهای اعتقادی و آداب و رسوم این گروه، پرداختن به این موضوع ضرورتی اجتناب ناپذیر به نظر می رسید که با الطاف الهی این مهم توسط اینجانب محقق گردید.

۳. اهداف پژوهش

- الف. رفع ابهام و روشن شدن نکات مبهم و تاریک در اندیشه بکتاشیه و بررسی تغییرات ایجاد شده از بدو پیدایش تا عصر حاضر.
- ب. نیشابوری بودن حاجی بکتاش ولی رهبر طریقت و ابراز ملاحظه شدید مریدان به ویژه اندیشمندان طریقت مذکور به زادگاه رهبر طریقت و نیز تنویر افکار عمومی نسبت به افکار، باورها و سلوک رفتاری پیروان این طریقت.

۴. پرسش های اصلی تحقیق

- الف. چه زمینه های فرهنگی سیاسی، اجتماعی و مذهبی در سرزمین آناتولی (بخشی از ترکیه امروز) وجود داشته است که موجبات شکل گیری اندیشه ی علوی بکتاشی در قرن هفتم و هشتم هجری قمری، فراهم گردیده است؟
- ب. چه عواملی موجب گردید که طریقت مذکور مورد حمایت دولت سلجوقی و

امپراطوری عثمانی قرار گرفته، در حدی که قشون ینی چری که از پیروان واقعی بکتاش ولی بوده اند در ارتش این دولت ها از جایگاه ویژه ای برخوردار گردیده و دلیل قلع و قمع ینی چری ها در مقطع خاصی از دولت عثمانی، چه بوده است؟

ج. رابطه ی طریقت بکتاشیه با سایر فرقه های صوفیه و نیز اهل تسنن و تشیع امامی به چه صورت بوده و این طریقت از چه مکتبی از مکاتب عرفانی و صوفیه تأثیر پذیرفته است و چرا واژه غالی به پیروان این طریقت اطلاق می شود؟

د. تأثیر پذیری فرقه ی بکتاشیه از آیین مسیحیت آیین شمنی و فرقه های باطنی چگونه بوده است؟

ه. شرایط فعلی طریقت مذکور به لحاظ اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و فکری در ترکیه، شبه جزیره بالکان و ... و نیز افکار و اندیشه های آخرین رهبر طریقت چگونه است و مرکز فعلی آن کجاست و چه واقع شده است؟

۵. روش تحقیق

نوع تحقیق، توصیفی، تحلیلی و تاریخی با اتکا به منابع کتابخانه ای است، ابتدا منابع لازم از قبیل: کتب، نشریات، جزوات و نرم افزارهای موجود مرتبط با موضوع، مورد شناسایی قرار گرفت و سپس ضمن مطالعه ی گسترده ی منابع فوق و نیز سایت های اینترنتی معتبر اقدام به فیش برداری نموده و پس از آن به تجزیه و تحلیل داده ها پرداخته شد و نتایج لازم در رابطه با اهداف پژوهش محقق گردید.

۶. پیشینه تحقیق

اولین مطالعات در این موضوع فول هامر چور گشتال انجام داده است و در کتاب تاریخ امپراطوری عثمانی و در شرح اعتقادات ینی چری ها به موضوع حاج بکتاش ولی پرداخته است. پس از وی جان براون در کتاب دراویش یا معنویت شرقی، اعتقادات و اعمال بکتاشیه را مانند سایر طریقت ها توضیح داده است در سال ۱۹۰۸ میلادی اولین تلاش جدی برای نقد و بررسی فرقه ی بکتاشیه در کشور آلمان و توسط پروفسور ژاکوب صورت پذیرفت. پروفسور ژاکوب، بررسی و تحقیق خود را در سال ۱۹۰۹ میلادی منتشر

کرده و در آن تحلیل دقیقی از موضوعات و حوادث فرقه ارائه کرده است. در سال ۱۹۱۱ میلادی شخصی به نام هاس لاک مطالعات خود را در زمینه ی توزیع جغرافیایی فرقه بکتاشیه به زبان ترکی منتشر کرد. در سال ۱۹۱۸ میلادی پروفیسور فواد کوپورلو از دانشگاه استانبول اولین کتاب مذهبی خود را منتشر کرد و بخش قابل ملاحظه ای از آراء و سنت های حاج بکتاش ولی و مطالعه ی منتقدانه ی حقایق تاریخی را اختصاص داد. در میان محققان ایرانی مقاله ای با عنوان حاج بکتاش ولی و طریقت بکتاشیه از توفیق سیدنی و انصاری به چاپ رسیده است. مقاله ی (حاج بکتاش ولی و طریقت بکتاشیه) ازین اثر تحقیقی به زبان فارسی در این باره است. همانطور که از عنوان مقاله پیداست می توان مطالعات آن را به دو بخش تقسیم کرد: قسمت اول مربوط به حاج بکتاش ولی و حرکت تاریخی است و بخش دوم ضمن اشاره ای کلی به عقاید بکتاشیان، به بیان مراسم و آیین های آنان پرداخته است.

۷. منابع

در رأس منابع، مناقب نامه هایی است که با توجه به اینکه پر از افسانه ها و داستانهایی خارق العاده اند، اگر مطالب آنها را در موضوعات اجتماعی و مذهبی پیگیری نماییم به نتایج خوبی می رسیم. مناقب العارفین، نوشته ی احمد افلاک، از منابع مهمی است که در شرح مناقب مولانا جلا الدین بلخی و بسیاری از حوادث و شخصیت های سرشناس قرن هفتم در آناتولی اشاره کرده است و می توان از لابه لای داستانهایی آن به سوانح بخشی از فضای فرهنگی - سیاسی آناتولی به اهداف مورد نظر دست یافت. افلاکی مطالبی در رابطه ی مولانا با حاج بکتاش ولی نقل کرده است رساله سپه سالار و مناقب نامه ی اوجده دین کرمانی نیز در این دسته جای دارند.

اثر دیگر، کتاب ولایت نامه یا مناقب نامه ی حاج بکتاش ولی است. اصل ولایت نامه به زبان فارسی بوده که از بین رفته و ترجمه ی ترکی آن موجود است، مقالات حاج بکتاش ولی کتاب دیگری است که اصل آن به زبان عربی بوده و نسخه ناقصی از آن را اسد جوشان بدست آورده و با یک بررسی انتقادی و ارزشمند منتشر کرده است. کتاب مقالات غیبیه و کلمات عینیه منسوب به حاج بکتاش ولی از دیگر منابع عرفانی علویان به حساب می آید. آخرین منبع مهم در این گروه، ولایت نامه یا مناقب نامه ی ابدال موسی است. دسته ی دیگر از منابع

علویان که می توان جزئیات عقایدشان را در آنها یافت مجموعه اشعار یا نفس های بکتاشی است. این اشعار حاوی علایق و تمایلات مذهبی و اخلاقی علویان است. مجموعه ای از نفس های بکتاشی را گولپینارلی جمع آوری و چاپ کرده است. کتاب فرمایشات نیز از منابع دیگر مربوط به علویان است. کتاب فرمایشات امام صادق(ع) در مراسم مذهبی علویان خوانده می شود و شامل مجموعه ای از شعارها و توصیه های اخلاقی اند.